

Betka Božank, godka iz Dobje vasi pri Ravnah na Koroškem, igra na prireditvi Strast godca.

Foto: Aleš Ogrin, Ljubljana (Studio 14 Radia Slovenija), 8. 12. 2012

Nediški puobi na domu pevca Žuana Gubana – Tinčarja ob snemanju zgoščenke *Za gorami ...*

Foto: Simona Moličnik, Ščigla (Nadiška dolina), 10. 10. 2011

SLOVENSKA ZEMLJA V PESMI IN BESEDI

Zdi se, da naslov nostalgичno spominja na čas pred tremi ali štirim desetletji, ko je ob torkih zvečer iz radijskega sprejemnika zadonel avizo Uroša Kreka, kompozicijsko zračen iz napeva *Aj, zelena je vsa gora*, napovedovalec pa je uvedel oddajo Slovenska zemlja v pesmi in besedi. Vrstile so se dolge, kitične pesmi v počasnih tempih (danes bi tovrstno izvajanje imenovali zlahčno), za marsikaterega mladostnika gotovo tudi nevzdržno dolgočasnih. Radio ne kaže obrazov, psihologija dojetja pa je večinoma takšna, da vizualizira slišano. Zato se je te oddaje v splošni javnosti oprijel mit o petju starih mož s klobuki in žena z rutami.

Gre za eno redkih stalnih radijskih vsebin, ki se je obdržala! Na Prvem programu Radia Slovenija je od leta 1967 na sporedu vsak torek ob 20. uri. Zasnovali so jo sodelavci Glasbenonarodopisnega inštituta, nekaj manj kot štiri desetletja pa jo je urejala in pripravljala Jasna Vidakovič. Od leta 2008 je njena odgovorna v moji domeni, nekoliko razširjena v smislu dvomov, pogovorov, vprašanj ter samoizpraševanj o tem, kaj vse ljudska glasba je, kakšna je današnja podoba pesmi, besede in glasbe na slovenski zemlji. Razmisleki ter izsledki se nato v različnih radijskih podobah odstirajo v posamičnih torkovih zgodbah. Večkrat letno poslušalcem (tudi obiskovalcem) privoščimo živo glasbeno izvedbo iz Studia 14, ko odpremo prostor bodisi izbrani mladi etno skupini bodisi starejšim tradicijskim pevcem ali godcem. Zgodilo se je že, da so na odru oboji združili moči ter svojevrstne glasbene spretnosti v prijetno sinergijo urbanega z ruralnim.

Kot na mnogih glasbenih področjih skušamo tudi v tej oddaji spodbujati predvsem mlade. Leta 2012 smo na 33. Folk Festival Evropske radiodifuzne zveze v špansko Segovio popeljali družinsko skupino Volk Folk. Navdušila je tako tamkajšnje občinstvo kot radijske kolege tako rekoč iz vse Evrope. Prijetno je spoznanje, da je naša glasbena kultura v evropskem prostoru še vedno svojstvena eksotika in je zaradi drugačnosti zanimiva ljudem razsežnih glasbenih obzorij. Bila je to lepa priložnost tudi

za promocijo v okrilju naše oddaje nastalih zvočnih zbirk.

Slovenska zemlja v pesmi in besedi namreč ni zgolj torkova oddaja, temveč je tudi okolje, v katerem se ljudje srečujejo in nastopajo; je oddaja, ki zvočno beleži in arhivira glasbeno dejavnost ljudi znotraj in zunaj slovenske zemlje, ter je oddaja, ki v današnjem času z javnim razpisom išče, zbira, snema in predstavlja živo glasbeno izročilo vnaprej določene tematike. Slednje je vredno nekoliko natančnejšega orisa.

Leta 2010 se je o recesiji in varčevanju sicer veliko govorilo, a vendar se je tako imenovanim nekomercialnim kulturnim vsebinam nacionalnega pomena denar še namenjal. Na Prvem programu Radia Slovenija so tako bila finančna sredstva namenjena spodbujanju slovenske glasbe. In imela sem srečo, da sem bila zraven, da sem poosebljala ljudsko glasbo in da sem druge prepričala v njen pomen. Oddaja je pridobila namenska sredstva, čeprav obdana z debelim birokratskim plaščem in z malo časa za izvedbo. Okoliščine so zahtevale natančno oblikovan, formalno in pravno neoporečen javni razpis. Vsebinsko je bilo treba zasnovati tako, da je na eni strani zadostila strokovnosti, na drugi pa tudi poljudni naravi radijskega medija. Izkušnje so same po sebi odprle vsebinsko pot k iskanju tiste tematike v glasbenem izročilu, ki je umanjala pri dosedanjem zbiranju zvočnega gradiva ljudske glasbe.

Projekt smo logično zastavili tako, da smo izvajalce začeli zbirati s pomočjo javnega razpisa, prijave je nato presojala strokovna komisija, izbrani glasbeniki pa so sodelovali pri snemanjih za zgoščenko. Iskanje smo usmerili na vsakršno glasbo, ki vsebuje ljudske usedline, imperativ je bila le glasbenoestetska neoporečnost. Izboru je sledila zvočna izdaja s spremno knjižico, nato pa zaključek s srečanjem vseh sodelujočih na odru Studia 14, od koder je radijski eter živo in neposredno oddajal ljudsko glasbo. Prvo leto smo na tak način odkrivali tisti del ljudske ustvarjalnosti, ki jo spodbudi rojstvo; ustvarjalnosti, katere izraz so otroška

* Mag. Simona Moličnik, muzikologinja, urednica za glasbo na Radiu Slovenija, 1550 Ljubljana, Tavčarjeva 17, E-naslov: simona.molicnik@rtvslo.si

razigranost, materinska nežnost, obredno dogajanje in verovanje pa tudi tesnoba stiska. Med prijavitelji na razpis so izbirali člani komisije: etnomuzikologinja dr. Urša Šivic, etnolog dr. Bojan Knific in slavist Renato Horvat. Plod celovitega projekta je bila zgoščenka z dvainšestdesetimi točkami (pesmimi, obredji, ritmiziranimi besedili, vražami, igrami), ki zaokrožajo zgodbo z naslovom *Sijaj, sonce!*

Naslednje leto (2011) smo sledili drugemu motivu. Ta je vodil k živemu izročilu Slovencev zunaj državnih meja. Slavista Renata Horvata je v komisiji zamenjala literarna in umetnostna zgodovinarica mag. Metka Lokar. Plod so bili sodobni terenski posnetki raznoličnih glasbenih hibridov ljudskih pesmi in viž – od Gorskega Kotarja, prek Benečije, Rezijske, Nadiške doline, avstrijske Koroške, Porabja, vse do Pulja, Heerlena na Nizozemskem, Stoney Creeka v Kanadi in Clevelenda v ZDA – ujeti na zgoščenci z naslovom *Za gorami ...*

Barve lanske jeseni (2012) pa so bile že sicer precej drugačne od tistih, ki smo jih vajeni. Soustvarjalci radijskih programov namreč hitro začutimo splošne družbene spremembe. Jesen je prinašala trpka spoznanja, a ljudske modrosti nas učijo, da so ljudje živeli še v mnogo težjih obdobjih in da so jih premagovali predvsem s pokončno držo, mnogokrat pa tudi z glasbo. Vendar ne z vsakršno glasbo, temveč le s tisto, ki jo izvaja več in glasbeno nadarjen godec. To je bila tema iskanja izročila leta 2012. Ob javnem razpisu smo zato zapisali: »Godi, godec! Raz-

vnemi svojo strast!« Sledili smo torej godčevskim muzikalnim strastem. Ob stalnih članih komisije – dr. Urši Šivic in dr. Bojanu Knificu – je tretji del odgovornosti prevzel dober poznavalec instrumentalnih glasbenih usodlin, prof. Tomaž Rauch. Zgoščenka *Strast godca* prinaša ubrani zvok glasbil različnih družin – od bršljanovega lista do cimbal, od violinskih citer do diatoničnih harmonik, od opreklja do činel, od tamburic do orglic, od violin do kontrabasov. Izročilo predstavljajo vse generacije in oba spola – od živahnih mož, ki z glasbo živijo domala vse svoje življenje, to pa stopa po poti osmih desetletij, žena, ki so se igranja harmonike morale učiti na skrivaj, do akademskih glasbenikov ter glasbeno izobraženih likovnikov, agronomov, računovodij, študentov, gimnazijcev in drugih. Iskreno godčevsko strast izražajo izvedbe trinajstih skupin oziroma posameznikov iz vseh slovenskih pokrajin.

Vse tri zgoščenske so pospremljene z dvojezičnimi dokumentarnimi opisi ter že na prvi pogled izražajo preiščeno oblikovno enovitost. Projekti se (zdaj že praviloma) končujejo meseca decembra z javno oddajo, kjer vsi izbrani pevci in godci predstavijo svoje bolj ali manj tradicijske izpovedi; Studio 14 zažari kot muzej žive glasbene dediščine, dogodki pa so navadno polni nepozabnih vtisov. Zgoščenske s svojo vsebino, obliko, spremno besedo in občutljivo oblikovanim zvokom izražajo zapis spomina z jasnimi konturami in odenki duha časa, v katerem so nastale: za Vas, za nas in za tiste, ki bodo raziskovali za nami.

ZGORNJESAVINJSKA KULTURNA IN NARAVNA DEDIŠČINA NA POŠTNIH ZNAMKAH

S poštnimi znamkami se plačujejo poštna storitve tako v lokalnem kot mednarodnem poštnem prometu. Znamke se med seboj ločijo po vrednosti, velikosti, tisku, barvi in samem motivu ter pomenu. Poštna znamka so med drugim tudi medij za promocijo kulturne in naravne dediščine, tako v državi kot mednarodnem okolju. Znamke niso samo ekonomska ali filatelistična kategorija, s svojimi motivi prikazujejo tudi etnološko vrednost neke regije ali države (Gačnik 1996: 351). Izdajo znamk spremlja slogan Pošte Slovenije: »Spoznajmo Slovenijo skozi znamke. Njeno zgodovino, kulturo, naravo, kraje in ljudi« (Gačnik 1996a: 137).

Zgornja Savinjska dolina je alpska pokrajina v povirju in zgoranjem toku reke Savinje. Ledeniško dolino so oblikovali glavni ledenik in manjši stranski ledeniki. Dolino obdajajo vrhovi Kamniško-Savinjskih Alp, Karavanke z Olševo in kraške planote (Menina planina, Dobrovlje in Golte). Regija obsega naslednje občine: Mozirje, Nazarje, Rečico ob Savinji, Gornji Grad, Ljubno, Luče in Solčavo.

Zgornja Savinjska dolina ni znana samo po naravnih lepotah z gorami in neokrnjeno naravo, ampak tudi po bogati kulturni in etnološki dediščini. Ker njeni prebivalci že stoletja živijo v sožitju z naravo in spoštujejo tradicijo svojih prednikov, so ohranili

bogato in specifično regionalno naravno in kulturno dediščino, ki jo s pridom izkoriščajo tudi v turistične namene.

Pošta Slovenije redno ali priložnostno izdaja serijske ali posamezne poštna znamke z motivi etnološke in kulturne dediščine različnih slovenskih regij in pokrajin, med njimi tudi Zgornje Savinjske doline. V nadaljevanju bom predstavil poštna znamke z motivi kulturne in naravne dediščine Zgornje Savinjske doline.

Kosa – Ljubno ob Savinji

Kosa je bila v preteklosti pomembno kmečko orodje za košnjo trave in žita. Poštna znamka Kosa – Ljubno ob Savinji je v seriji Slovenija – Evropa v malem izšla 19. 11. 2003 po risbi Zagorke Simić, oblikoval pa jo je Miljenko Licul. Na znamki sta predstavljena za okolico Ljubnega v Zgornji Savinjski dolini značilna kmečko orodje kosa in posebno orodje kosišče. Kosa sodi med dediščino poljedelskih orodij, ki so jo v preteklosti uporabljali za košnjo žit in trave, posebno orodje pa predstavlja specifično oblikovano kosišče. »Ročnik je spodnji ročaj kosišča oblikoval kot roko za roko in na roki izrezljal tudi uro, ki kaže pol deset. Po izročilu naj bi kazala pol deset zato, da so kosci vedeli, kdaj imajo malico.« Koso in kosišče danes hranijo kot del dediščine v zaselku Savina pri Ljubnem ob Savinji (Bogataj 2003: 7–8). V

* Matej Ocvirk, prof. zgodovine in geografije. 3321 Teharje, Vrhe 13, E-naslov: matej.ovcirk@gmail.com